

JAARPLAN 2021
BD VERENIGING

INHOUDSOPGAVE

Inleiding		3
1	wat doet de vereniging	4
1.1	Jaartheme 2021: De klimaatcrisis	4
1.2	Visie en aandachtsgebieden	4
1.2.1	Visie van de BD vereniging:	4
1.2.2	Reguliere werkzaamheden	5
1.2.3	Creëren en faciliteren van een vitaal verenigingsleven.	5
1.2.4	Spin in het web	5
1.2.5	Het behouden en uitdragen van de impuls.	6
1.2.6	Inspireren van boeren en burgers in transitie.	6
1.3	Beroepsontwikkeling	7
1.4	Terugblik 2020	8
2	initiatieven	9
2.1	Ambities voor 2021	9
2.2	Het Willy Schilthuisfonds en ontwikkeling in de BD:	10
2.3	Consulenten	11
2.4	Kraaybeekerhof	12
2.5	Bestuurlijke initiatieven	13
2.5.1	Raad van Advies	13
2.5.2	Afstemming met andere besturen	13
2.5.3	Leden	13
2.5.4	De duurzaamheidsimpuls van Derk Klein Bramel.	14

INLEIDING

Duurzame landbouw en gezonde voeding staan hoog op de maatschappelijke agenda. Aan beide uitdagingen wordt gewerkt en daarbij wordt ook wel vooruitgang geboekt. Maar er zijn nog steeds grote veranderingen nodig en sommige problemen zijn juist toegenomen. De problemen met landbouw en voeding hebben diverse oorzaken. Maar er is één belangrijke, maar onderbelichte oorzaak: voedselproductie is grotendeels losgemaakt uit zijn ecologische en sociale context. Daardoor zijn vitale relaties en interacties verloren gegaan.

De ecologische context van de landbouw is verengd tot systemen met verstoorde kringlopen en lage biodiversiteit. Zelfregulering vindt hierin weinig plaats. Deze landbouwsystemen zijn sterk afhankelijk van externe input zoals meststoffen, bestrijdingsmiddelen en diergeneesmiddelen.

In de sociale context van de landbouw zijn de relaties tussen consument en producent goeddeels verloren gegaan. De geografische afstand tussen beide is toegenomen, evenals de hoeveelheid schakels in de voedselproductieketen. Veel voedsel is bewerkt en voor de consument anoniem geworden. Daardoor voelt de consument zich nauwelijks verantwoordelijk voor de productiewijze. Dat geldt ook voor tussenliggende schakels: zij zijn gespecialiseerd in hun eigen deel van de keten, zonder zicht te hebben op het geheel. Zo is een systeem van georganiseerde onverantwoordelijkheid ontstaan. Weliswaar probeert elke schakel in de keten nu te verduurzamen, maar dat levert nog geen duurzame keten op.

Ondanks alle goede bedoelingen worden er geen grote stappen gezet. Zolang groei en de maximalisatie van rendement het maatschappelijk denken domineren, zal de integrale aanpak een droom blijven. Prof.dr. Herman Wijffels stelde in een interview met Bert van Ruitenbeek onlangs voor om het marktadagium te vervangen door een nieuw paradigma, namelijk dat van gezondheid. Een gezonde economie en landbouw draagt bij aan de gezondheid van mens, natuur en planeet. Centraal daarbij staat dat gezond voedsel weer een zichtbare verbinding met zijn ecologische en sociale context heeft, zodat relaties en samenhangen kunnen worden hersteld.

De impuls die Dr. Rudolf Steiner indertijd heeft gegeven, is daarmee actueler dan ooit. De landbouw cursus bestond uit slechts acht lezingen die gedurende tien dagen werden gegeven in de zomer van 1924, van 7 tot 16 juni. In het kleine dorpje Koberwitz, Silezië (nu Koberzyce, Polen). De toekomst van het prille landbouwproject, was volledig afhankelijk van de vitaliteit en goede wil van de deelnemers van de landbouw cursus. Dit kwam doordat Steiner zich enkele maanden na de Koberwitz-cursus, terugtrok uit het openbare leven. Vanaf 28 september 1924 werd hij niet meer gezien in het openbaar. En na een periode van ziekte, stierf hij op 30 maart 1925.

Rudolf Steiner omschreef zijn landbouw cursus als een cursus met lezingen, waarin staat wat vanuit antroposofisch oogpunt over landbouw gezegd dient te worden. De inhoud van deze lezingen moest in de eerste plaats gezien worden als werkmateriaal voor de vereniging van boeren, die net binnen de antroposofische Vereniging was opgericht. Steiner benoemde waar hij over sprak als aanwijzingen naar een nieuwe landbouw. De inhoud van de cursus moest voorlopig vertrouwelijk gehouden worden en gezien als basis voor experimenten, om zo geleidelijk naar een vorm te groeien, die geschikt zou zijn voor publicatie. Ook benadrukte Steiner het belang van praktische demonstraties. Die praktische handreiking lijkt in honderd jaar niet aan actualiteit niet ingeboet te hebben. Daarom kijken we uit naar 2024: honderd jaar BD!

1 WAT DOET DE VERENIGING

1.1 JAARTHEMA 2021: DE KLIMAATCRISIS

De meervoudige crisis (klimaat/ biodiversiteit/ sociale ongelijkheid) die ons treft vraagt om enorme maatschappelijke veranderingen. Binnen een paar decennia zal ook het voedselsysteem fossielvrij moeten produceren. Ons voedselsysteem moet veranderen naar een duurzaam systeem met gesloten kringlopen – of nog beter naar opwaartse spiralen - Veerkrachtige ecosystemen waarin bodemvruchtbaarheid en biodiversiteit worden geborgd. Dierenwelzijn en de rol van dieren in het landbouwsysteem komen steeds meer onder de aandacht, vanwege een snel veranderend maatschappelijk bewustzijn. Tegelijk groeit de consensus dat radicale veranderingen alleen plaats kunnen vinden binnen een anders werkend sociaaleconomisch model.

De biodynamische beweging is koploper en kraamkamer voor de noodzakelijke transitie(s). Maar als we de transitie naar een duurzame landbouw en economie willen versnellen, zijn er grote slagen nodig en dat kan alleen als we de krachten bundelen en nóg bewuster en actiever de samenwerking opzoeken.

Terwijl de BD-landbouw maatschappelijk schoorvoetend als oplossingsrichting in beeld komt, is het natuurlijk de vraag hoe zich dat verhoudt tot de schaal van de problemen en ons vermogen om hiermee om te gaan. Met de kennis en ervaringen vanuit het verleden, ligt er een grote uitdaging om deze te verbinden met de huidige veranderingen in de maatschappij en specifiek met die in de landbouw.

Kunnen we deze potentiële belangstelling verzilveren en tegelijk trouw blijven aan onze beginselen? Hoe geven we invulling aan de rol van innovator, die we voor de bio-sector en ook breder vervullen?

Geestelijk begrip van klimaatverandering, betekent ook het ontwikkelen van een nieuwe ervaring van onszelf en de wereld. Dat wat zich manifesteert in ons als mens, manifesteert zich tegelijkertijd ook in de natuur. Vandaaruit groeit het begrip dat geweld tegen de natuur uiteindelijk geweld tegen onszelf is. En dat gezonde impulsen in de landbouw, onze eigen gezondheid als mensheid versterken en ontwikkelen.

1.2 VISIE EN AANDACHTSGEBIEDEN

1.2.1 VISIE VAN DE BD VERENIGING:

Wij geloven in een landbouwcultuur die ...

- mensen aanmoedigt om hun individuele potentieel te ontplooiën en in waardigheid, wederzijds respect en tolerantie samen te leven en samen te werken (sociale relatie)
- de mensheid stimuleert om verantwoordelijkheid voor een gezonde en integrale ontwikkeling van de aarde en bodem te nemen (ecologie)
- gezonde voeding en gezonde landbouwproducten produceert, die van hoge kwaliteit zijn en lichaam, ziel en geest voeden (economische waarde creatie)

1.2.2 REGULIERE WERKZAAMHEDEN

De woorden van Willy Schilthuis: 'De methode van biologisch dynamische landbouw moet verder worden ontwikkeld en verdiept' blijven gelden in onze tijd en geven richting aan het handelen van het Bestuur. We zien daarbij een viertal taken: het verzorgen van een vitaal verenigingsleven, spin in het web van de BD-beweging, het verzorgen van de impuls en het inspireren van boeren en burgers in transitie.

1.2.3 CREËREN EN FACILITEREN VAN EEN VITAAAL VERENIGINGSLEVEN.

Het begrip 'vitaliteit' is een veelgebruikt begrip, maar wat betekent het eigenlijk? Van Dales woordenboek geeft de volgende omschrijving van vitaal: '*Voor het leven van groot belang*' en '*Krachtig, energiek*'.

Vitaliteit is door personen en de vereniging zelf ervaren levenskracht en veerkracht. Vitaliteit is bewegen, panta rhei, '*alles stroomt*' om met Heracles te spreken. Het gaat om gebruik te maken van de positieve energie, vermogens en kwaliteiten die in de vereniging leven. Vitaal zijn betekent ook veerkrachtig en creatief omgaan met invloeden van buiten.

Een vitale vereniging is een organisme dat groeit en bloeit. Een vitale organisatie is gericht op ontmoeting, persoonlijke groei, initiatieven en samenwerking. Een vitale vereniging van boeren en burgers inspireert en organiseert de ontmoeting, brengt mensen bij elkaar. Zowel lokaal als landelijk. Juist nu is werken van onderop belangrijk. Lokale communities om te ervaren en uit te wisselen, te verdiepen en te onderzoeken. En om initiatieven te nemen of juist te ondersteunen.

De vereniging heeft jaren geïnvesteerd in een gesprekscultuur en daar zijn goedlopende trajecten uit voortgekomen zoals:

- Beroepsontwikkeling: reguliere bijeenkomsten voor de beroepsleden
- Ledenblad Dynamisch Perspectief: vier keer per jaar een uitgave voor alle leden
- Openheid voor initiatieven en honoreren daarvan in projecten
- Winter conferentie en jaardag
- Biobeurs en congres in samenwerking met Demeter

Die cultuur moeten we koesteren.

1.2.4 SPIN IN HET WEB

De BD-beweging bestaat uit vele organisaties en instituten. Elk met een eigen taak en opgave. Daarmee is de beweging een netwerk. Werkend vanuit eenzelfde inspiratie, ieder met een eigen initiatief en verantwoordelijkheid. De BD-vereniging kan als moederorganisatie dit netwerk inspireren en onderling verbinden, waardoor de beweging leeft en ook blijft stromen. Daarbij gaat het om het hanteren van een goede balans tussen zelfstandigheid en gemeenschappelijk belang. Een balans die op veel manieren tot uiting komt: vrijheid versus gebondenheid, ondernemerschap versus gezamenlijke kracht, autonomie en interdependentie, sturing en zelforganisatie. Daarmee kan de Vereniging bijdragen aan een toename van motivatie, verantwoordelijkheid en ondernemerschap. De Vereniging kan zichtbaar maken dat door dat de gezamenlijke kracht van de beweging het mogelijk is om doelen te realiseren die voor afzonderlijke organisaties niet haalbaar zijn. Zo is de Vereniging actief met :

- Onderhouden van relaties met Demeter, Stichting Grondbeheer, de AVIN, Triodos en vele andere partners uit de BD-beweging

- Meedenken/ partnervorming in ontwikkelingsvraagstukken
- Ontmoeting met partners, door deze uit te nodigen op de bestuursvergaderingen

1.2.5 HET BEHOUDEN EN UITDRAGEN VAN DE IMPULS.

De aanzet tot de BD-Landbouw is in 1924 gegeven door Dr. Rudolf Steiner. In de BD-Landbouw gaat het om een dynamisch proces van voortdurende verandering en vernieuwing. Dit proces kan niet opgesloten worden in een dogmatisch systeem of in bepaalde tijdgebonden vormen. Het is een levende impuls en als we haar toch proberen te fixeren, ontglipt zij ons en houden we een lege huls over. Een impuls kan zich niet in één keer manifesteren en verwerkelijken - daar is tijd voor nodig. Een spirituele impuls heeft een eigen ritme. Ook de mensen die deze impuls willen dragen, moeten elkaar vinden en gaan daarbij door een groeiproces. Dat vraagt om een innerlijke houding van leren en ontwikkelen. Dit vraagt openheid naar elkaar en de wereld. Dit vraagt ook het vermogen om de spirituele vragen van de moderne mens, op een heldere wijze onder woorden te brengen en op een ondogmatische wijze met elkaar aan het werk te gaan. Ook in de landbouwcurcus wordt erop gewezen dat het kijken en onderzoeken van de werkelijkheid, het uitgangspunt moet zijn van het handelen. Dat is ook de methodiek in de Vereniging.

De Vereniging wil zich nadrukkelijk verbinden met de impuls die leeft in de landbouwsectie van de Antroposofisch vereniging en de internationale BD- landbouwbeweging door:

- Onderhouden van contacten met de landbouwsectie
- Medewerking aan jaarlijkse Conferentie in Dornach
- Thema groepen onder leden
- Starters groepen in BD-beroepsontwikkeling
- Publicaties en boeken
- Projecten zoals BD-master, bedrijfsindividualiteit, stijfbeelden en preparaten

1.2.6 INSPIREREN VAN BOEREN EN BURGERS IN TRANSITIE.

Vele boeren en burgers zijn op zoek naar, of al in transitie. Uit ongenoegen over het huidige landbouwsysteem en op zoek naar gezondere voeding en verantwoorde productie. Start van dat proces is dat boeren zelf gaan nadenken, gaan kijken, hun werkelijkheid als uitgangspunt nemen. Vandaaruit ontstaat een stapsgewijze transitie, meer en meer in verbinding met de omringende natuur. Deze transitie is een onomkeerbaar proces, want zoals Maria het benoemt: 'je wordt er een gelukkiger mens van'.

Er ontwikkelen zich vele groene landbouwmodellen door mensen die zich laten uitdagen en met anderen een nieuwe werkelijkheid aan het scheppen zijn. Al doende worden de contouren van het nieuwe voedselsysteem, waar ze samen aan bouwen, steeds beter zichtbaar: regionaal ingebed, op natuurlijke leest geschoeid, met minimale input, zo mogelijk geen bestrijdingsmiddelen, in de context van een sociale gemeenschap, met korte ketens en kringlopen, voor kwaliteit en positieve gezondheid. Was dat jaren terug nog een droom, inmiddels zijn steeds meer boeren en burgers het samen gewoon aan het doen. Deze grote groep hanteert veel uitgangspunten van de BD-beweging. De groei van de BD-beweging zal ook plaats vinden door aanwas uit deze groep boeren en burgers.

De kracht van de-BD vereniging is tot nu toe meer naar binnen gericht dan naar buiten. De participatie in het debat is zwak. De BD-beweging is relatief klein maar kan met haar gedachtegoed wel een inspirator zijn voor de grotere groep boeren en burgers. Dat kan alleen

maar door ons ook met hen te verbinden, op de hoogte te zijn van de ontwikkelingen en, daar waar dat kan en zinvol is, te participeren door participatie in initiatieven zoals:

- Voedsel anders
- Toekomstboeren
- Boerenraad

1.3 BEROEPSONTWIKKELING

Het uitbreken van Corona en de daaruit voortgekomen maatregelen, heeft een grote impact gehad op het werk van de Vereniging. De groepen kwamen niet meer bij elkaar. Sommigen groepen hielden contact via video-bellen. Maar intimiteit, creativiteit en inzicht door goeie vragen van collega's komt het niet via video-bellen. Nadat half juni groepsbijeenkomsten buiten en op 1,5 meter weer mogelijk werden, zijn een aantal groepen weer bijeengekomen. Sommige bedrijven zijn juist in de zomer zó druk, dat ze geen bijeenkomsten wilden. Op de bedrijven en met name de korte ketenbedrijven is de afzet flink toegenomen door Corona. En moeten boeren vaak nee verkopen. Er is stress door het vele werk, de rare zomer met hoosbuien, droogte en warmte en de oneerlijke wetgeving. De inventarisatie van wat op de bedrijven speelt, is dit voorjaar overgeslagen door de Corona pauze. De beroepsontwikkeling bevindt zich nu in een fase van consolidatie. Het aantal deelnemers groeit gestaag, zowel in de Collegiale Toetsing als bij de intervisie. Sommige begeleiders houden op. Maar ook worden (bijna) genoeg nieuwe begeleiders gevonden en ingewerkt. Nieuwe methodieken worden uitgevonden en gedeeld. Leden zijn enthousiast, want ze doen allerhande persoonlijke ontdekkingen. Begeleiders doen met plezier hun werk, begeleiders bellen elkaar om raad bij lastige situaties. Het project wordt dan ook ongewijzigd voorgezet in 2021.

In de herfst van 2019 is een groot aantal intervisiegroepen in nieuwe samenstelling herstart. Dit maakte reisafstanden kleiner en vergrootte het aantal groepen. Eerst wat gemopper, deelnemers uit bestaande groepen misten elkaar. Maar het gaf ook nieuwe energie om in een andere groep met een andere begeleider nieuw te starten.

Het coördinerend drietal is goed op elkaar ingewerkt en zal doorgaan met hun werk in 2021. Taakverdeling Joke (algemene coördinatie, aanspreekpersoon voor begeleiders, uitnodiging, groepsindeling, deelnemerslijsten, handboekje, contact met bd-vereniging), Jaap (ondersteuning methodiek, coacht nieuwe begeleiders), Petra (PR, DP, Biobeurs, verslagen, contact met Stichting Demeter). Feiten en cijfers 2020:

- Aantal begeleiders is nu 27
- Collegiale Toetsing 2020-2021 wordt georganiseerd per 2 jaar. Alle Demeter bedrijven doen mee in 26 groepen, waarin ongeveer 140 bedrijven met per bedrijf meerdere ondernemers, medewerkers en stagiaires. Aspirant Demeter bedrijven worden zoveel mogelijk lopende hun aspirant status ingepast in bestaande groepen.
- Intervisie/boerenbezoek/thema-groepen: nu 17. Waarvan
  - o 7 gemengde intervisiegroep/boerenbezoek),
  - o 1 landbouw zorg,
  - o 5 jongerengroep,
  - o 2 bd-imkers,

- o 1 fruittelers (1),
- o 1 combi boerenbezoek/Collegiale Toetsing
- o 1 burgers/boeren/permacultuur/hoveniers.

1.4 TERUGBLIK 2020

2020 was in veel opzichten een lastig jaar. Ook veel leden van de Vereniging werden door corona hard getroffen. Maar 2020 heeft ons ook veel geleerd. De wereld heeft op ongekende schaal ervaren, dat er grenzen zijn aan onze uitbundige leefstijl. We hebben ook geleerd dat ingrijpende aanpassingen in gedrag wel degelijk mogelijk zijn. Deze lessen komen goed van pas bij de vergaande veranderingen die nodig zijn, voor een nieuw landbouw- en voedselsysteem.

In januari werd in Dornach de Biodynamic Federation Demeter International. Opgericht. De beweging is democratischer geworden, omdat ieder land nu één stem heeft. Voor Nederland is de Stichting Demeter lid geworden.

Op 14 Januari was de Kring-loop van Delft-Gouw, BD-boerderij Duindam naar het torentje in Den Haag. Samen met meer dan 60 organisaties hebben wij, onder het Motto “De weg vooruit!”, een 10 punten plan aan Minister Carola Schouten overhandigt. In het land werken nu veel initiatieven samen, ook gangbaar “groen denkende boeren” met biologische en biodynamische boeren: Boerenraad, Caring Farmers, herenboeren, Stichting Boerengroep, Platform ABC om een paar te noemen.

Het thema van de winterconferentie 2020 was “Samenwerking”. Hieraan wordt een vervolg gegeven in Beroepsontwikkelingsgroepen, omdat op dit gebied in de praktijk veel te leren valt. In Juni heeft Maria van Boxtel, onze penningmeester na 8 jaar het bestuur verlaten. Zij heeft jarenlang een belangrijke bijdrage geleverd aan het bestuurlijk werk in de Vereniging. Sinds de zomer zijn 2 nieuwe aspirant-bestuursleden toegetreden: Albert Wegman en John Dammers. Later kwam Ineke Lutters daar nog bij.

In de huidige gezondheidscrisis zien wij, dat meer mensen bij Natuurvoedingswinkels en Bio- en BD-bedrijven hun voedsel kopen. Herman Wijffels zei dit jaar in een interview: *‘Veranderingen kunnen wel vertraagd, maar niet tegengehouden worden.’* De consument heeft veel macht via zijn koopgedrag! In de laatste DP werd uitgebreid aandacht besteed aan prachtige voorbeelden van Bio-Korte Ketens in Nederland. Of je nou BD-boer of –burger bent, in deze tijd is het urgent en komt het er bij ieder van ons op aan, om met de waarden van Biodynamisch te werken, zodat het uitstraalt naar de omgeving.

2 INITIATIEVEN

Als bestuur willen wij weer teruggaan naar de basisgedachten van de landbouwcursus en het spirituele aspect van de Biologisch Dynamische landbouw versterken. Dit in samenwerking met de andere organisaties binnen de BD-beweging in Nederland.

2.1 AMBITIES VOOR 2021

- Samen met Demeter een manier vinden om Demeter licentiehouders ook aan te sluiten bij de BD-beweging (is nu maar 60%).
- Verhuizing van het bureau van de Vereniging naar Driebergen en het Landgoed Kraaybeekerhof benutten als centrum voor inspiratie en BD-landbouw gekoppeld aan zichtbaarheid van de BD Vereniging.
- Aanstelling van een of meerdere consultants die boeren en tuinders wegwijs kunnen maken in de spirituele dimensie van de BD-landbouw.
- Het Willy Schildhuisfonds inzetten als fonds voor ontwikkeling in de BD-beweging en het fonds losser maken van de Vereniging.
- Initiatief tot een (jaarlijkse) een conferentie voor besturen uit de BD-beweging, om te horen van elkaars richting en initiatief. Daar waar dit zinnig is, afstemming zoeken.
- Instellen van een Raad van Advies, waarin een aantal mensen plaats nemen die sterk verbonden zijn met de beweging en naam hebben in de maatschappij.
- Oor te luisteren leggen bij de leden. Waar is behoefte aan?
- Meer aandacht voor wetenschappelijk onderzoek naar de BD-methode. We houden de ontwikkelingen in het vizier en berichten erover.
- Versteving van het ledenblad met meer inhoudelijke artikelen, die bijdragen aan de ontwikkeling en verdieping van het BD-gedachtegoed. In dit kader gaan we samenwerken met het Duitse blad Lebendige Erde.
- Bestuurlijk: Versterking van het Bestuur, met aandacht voor de component voeding. Meer aandacht voor fondswerving. De begroting in zwarte cijfers op orde
- Stimuleren van projecten rondom preparaten en stijfbeelden

2.2 HET WILLY SCHILTHUISFONDS EN ONTWIKKELING IN DE BD:

Vanuit de BD-beroepsontwikkeling en de Demeter certificering komen tal van ontwikkelingsvragen naar voren die aandacht behoeven. Een aantal hier op een rij.

- Preparaten: Er ontstaan nieuwe preparaat-maakgroepen in Zuid-Holland en het midden van het land. De groep in Zuid-Holland is ontstaan uit een Collegiale Toetsingsgroep wissel. Een ervaren boer, met veel verbinding met de preparaten, heeft anderen geïnspireerd. De andere groepen die een paar jaar eerder zijn ontstaan in Betuwe en de Polder, functioneren nog altijd met grote opkomst. Daar zijn vooral veel jongeren bij betrokken. We zien echter ook onmacht in het zoeken naar een verbinding of toegang krijgen tot dieperliggende niveaus. Nog altijd voelen boeren zich alleen gelaten als het gaat om preparaten. Geen BD-adviseur voor nieuwe boeren, weinig tot geen cursussen, het is zó moeilijk om het ergens te leren! En er is ook nog altijd weerstand tegen het preparatengebruik als verplichting i.p.v. als ontwikkelpunt.
- Biodiversiteit: Voor veel bedrijven is biodiversiteit een belangrijk item in de 9 domeinen van de Collegiale Toetsing.
- Armoede op gebied van spiritualiteit: Het verder ontwikkelen, verwoorden en elkaar bevragen over de spirituele dimensie van de landbouw, is nog altijd lastig. Individuele boeren komen er wel verder mee. De beweging als geheel echter nog weinig. Voorbeelden: de PR van Stichting Grondbeheer en Stichting Demeter gebruikt amper spirituele aspecten.
- Economie: Enerzijds een toename van verkoop in de boerderijwinkels, met groentetassen en via CSA's. Anderzijds meer en meer licentiehouders die geen Demeter prijs voor hun waar kunnen krijgen, omdat er geen marktontwikkeling plaats vindt. Meest in het oog springend is de melkveehouderij. Die veel extensiever boert, meer publieke functies verricht, meer landschap en biodiversiteit verzorgt, maar waar de boeren die instromen geen Demeter prijs kunnen krijgen en dit bedrijfseconomisch echt wel nodig hebben.
- Werken met aandacht en intentie in het werk: hoe je omgaat met zaaikalender, in werken met euritmie op de akker i.r.t. droogte, intentie wat je waar gaat zaaien. Dat zijn allemaal voorbeelden van de samenhang tussen de wezensdelen in het bedrijfsorganisme.
- Vraagstuk mannelijke dieren. Inzet is het gemengd bedrijf waarbij het dier in het teken staat van de kringloop en betekenis voor bodemvruchtbaarheid.
- Kalfjes bij de Koe. Er zijn goedwillende boeren die hierin vastlopen en het is moeilijk om tot voldoende draagvlak te komen, zodat we het in een voorwaarde kunnen gieten. Vooral verwildering wordt bij meerdere melkveehouders als een probleem ervaren.
- Het gebruik van producten uit de gangbare landbouw, zoals stro en handelsmeststoffen, maar ook medicijngebruik. Dit geeft een risico op insleep van residuen. Ook het gebruik van oppervlaktewater voor beregening kan residuen op het land brengen. Dit onderstreept de samenhang met het grotere geheel waarin BD-Boeren werken
- Diervoer is voor een deel afhankelijk van aankopen bij diervoeder leveranciers. Er is echter geen Demeter gecertificeerde diervoeder leverancier, waardoor met name kleine bedrijven moeite hebben om aan de regels te blijven voldoen.
- Zaad-gewas-verkoop. Hoe kun je zorgen voor goede zaadvaste varianten voor akker- en tuinbouw. Hoe kunnen we eigen zaadteelt stimuleren en dat ook kenbaar maken.

Het Willy Schilthuisfonds van de BD-Vereniging ondersteunt projecten, die een meerwaarde leveren aan de ontwikkeling van de biologisch-dynamische landbouw. Momenteel maakt het fonds onderdeel uit van de BD Vereniging. Voordeel daarvan is dat de BD-vereniging een ANBi is en giften zijn daardoor fiscaal aftrekbaar. Nadeel is dat tekorten op de begroting van de BD-vereniging ten laste komen van het fonds. Vanaf 2021 zal de administratie van het fonds en van de vereniging gescheiden worden. De middelen van het fonds worden daarmee volledig ingezet voor de ontwikkelvraagstukken in de beweging.

Streven is om vanaf volgend jaar ook beter zichtbaar te maken welke projecten ondersteunt worden en wat de resultaten daarvan zijn. Daarvoor is een nieuw protocol ontwikkeld. De nieuwe positionering van het fonds en het zichtbaar maken van projecten en uitkomsten gaat bijdragen aan een verdere groei van het fonds en daarmee de middelen om ontwikkelingsvragen te beantwoorden.

Demeter heeft een eigen ontwikkelfonds. Onderzocht wordt of beide fondsen samen kunnen gaan omdat de doelstelling hetzelfde is. Deze constructie zal verder besproken worden. Het lijkt voor de hand te liggen, dat naast een afvaardiging van de besturen er ook een inhoudelijke groep is die de ontwikkelprojecten beoordeelt en toekent.

2.3 CONSULENTEN

Biologisch-dynamische landbouw produceert voeding die mensen nodig hebben om fysiek en mentaal goed te kunnen functioneren. De essentie van het werk in de BD land- en tuinbouw is dus het produceren van gezonde voeding, terwijl zij intensief werkt aan de kwaliteit van bodem, rekening houdt met de sociale en culturele omgeving en naar andere economische structuren zoekt. Dat betekent bijvoorbeeld dat we de planten, de dieren en de mensen naar hun eigen aard en kwaliteit willen verzorgen.

Dit is een nuchtere kijk op de BD-landbouw, maar de BD-landbouw is meer dan een stapje verder als biologisch, in de betekenis dat de Demeter normen wat hoger liggen dan die voor de biologische sector. De BD-landbouw vraagt namelijk een fundamenteel andere kijk. In wezen gaat het om een viertal kernpunten:

- Het ontwikkelen en grip krijgen op het bedrijf als levend geheel is één van de belangrijkste uitgangspunten van de biodynamische impuls. Rudolf Steiner spreekt van het bedrijf als organisme en als individualiteit. Deze concepten kunnen inspiratiebronnen zijn om iedere keer een stap verder te komen in ons begrip, onze observatie, structurering en vormgeving van onze boerderijen, kwekerijen en verwerkers.
- In de acht lezingen over landbouw staan de biodynamische preparaten centraal in de lezingen vier en vijf. Ook na 90 jaar, zijn de biodynamische preparaten nog steeds een actuele benadering, gebaseerd op een spiritueel begrip van de verbinding van de mens met de aarde en de kosmos en het concept van een op zichzelf staande bedrijfs-individualiteit.

- Het effect van kosmische cycli is een derde punt. In de praktische toepassing van biodynamische landbouw werd en wordt dit aspect door producenten op zeer verschillende manieren in overweging genomen. De benadering strekt zich uit van degenen die geloven dat de hemelen niet langer actief zijn en dat het kosmische in de natuur moet worden gezocht, tot degenen die zo nauwkeurig mogelijk rekening houden met kosmische cycli. De directe link tussen kosmische cycli en planten en de manier waarop deze wordt uitgewerkt in plantkalenders, raakt aan het zoeken naar nieuwe verbinding met de natuur. Een andere, vaak vergeten, invloed is de mens zelf. Voor de gecultiveerde plant, is de mens een belangrijk onderdeel van de omgeving: door bewustzijn, enthousiasme en gevoeligheid of anders gezegd, door aandacht kan de mens bepaalde invloeden en effecten versterken of verminderen.
- De benadering voor de veeteelt, is een proces van contact maken met het wezen van het dier en de manier waarop het leeft. Dat dient als uitgangspunt voor het handelen. Wie voor deze aanpak kiest, kan niet anders dan de voorwaarden scheppen die de dieren in staat stellen om hun ware aard te onthullen en zo goed mogelijk bij te dragen aan de boerderij. Deze aanpak zal steeds effectiever worden naarmate meer mensen deze gaan gebruiken en doorgeven aan anderen.

Uit rapportages van de BD-beroepsontwikkeling en Stichting Demeter, komt naar voren dat producenten worstelen met deze aspecten. Rudolf Steiner heeft steeds weer aangegeven dat het in de antroposofie gaat om de eigen ervaring en niet om het napraten van de voorgangers in de gemeenschap. Steeds weer deed hij een beroep op de professionals of het nu leraren, boeren of artsen waren, om een eigen koers te varen die is gestoeld op eigen inzichten, gerijpt door de eigen ervaring. Dat maakt het er niet makkelijker op. Want het vraagt van de BD-producent om zichzelf uiteen te zetten met dit spirituele aspect van de landbouw. Daar ligt ook het belang van de BD-beroepsontwikkeling, waar inzichten en ervaringen gedeeld kunnen worden. Maar veel producenten weten niet waar te beginnen met dit cruciale aspect van de BD-landbouw. Daarom willen we ons inspannen om een of meer consultants aan te stellen, die producenten gaan begeleiden op dit gebied. De Vereniging is met diverse partijen in gesprek over de financiering en de inbedding van deze consultants.

2.4 KRAAYBEEKERHOF

In november 2020 werd de coöperatie Landgoed Kraaybeekerhof opgericht. De oprichters en eerste leden zijn: De Academie (Stichting Kraaybeekerhof), de Tuinen van Kraaybeekerhof VOF, Stichting Demeter, Dipam CV, Stichting Sleipnir en Sleipnir Support CV. Stichting de Bijentuin levert ook een belangrijke bijdrage aan de start van deze bijzondere samenwerking. Stichting BD Grondbeheer heeft een dragende rol in het proces. De beweging richting een vitale toekomst heeft zij in 2011 al in gang gezet met de aankoop van de gronden. Om het landgoed als geheel beschikbaar te kunnen stellen aan de gemeenschap, heeft zij in 2019 ook de gebouwen in eigendom genomen, waarbij de gemeenschap met schenkgeld en obligaties deze beweging ondersteunt en mogelijk maakt.

De coöperatie heeft het initiatief genomen om het voormalige Koetshuis weer op te knappen in een bruikbare staat. Daar werd eind november 2020 mee gestart.

In de loop van 2021 zal de BD-vereniging verhuizen naar Landgoed Kraaybeekerhof en daar een kantoor op de eerste verdieping van het Koetshuis in gebruik gaan nemen

De verhuizing naar Driebergen betekent ook een verdere samenwerking met Demeter.

Samen met Demeter zal komend jaar een nieuwe invulling gegeven worden aan de ondersteunende functies (ledenadministratie en administratie) van de BD- vereniging.

2.5 BESTUURLIJKE INITIATIEVEN

2.5.1 RAAD VAN ADVIES

Het Bestuur heeft behoefte aan een externe sparringpartner, om te reflecteren op de BD-beweging in Nederland en de ontwikkeling daarvan. Een Raad van Advies is een klankbord van professionele, deskundige en onafhankelijke mensen die als producenten, wetenschappers, onderzoekers of leden van de Vereniging, de BD-landbouw van binnenuit kennen. Het gaat om een kritische blik, inhoudelijk advies gebaseerd op ervaring en gezonde nieuwsgierigheid, inbreng van nieuwe actualiteit. Maar ook om het blootleggen van pijnpunten, legitimiteit richting stakeholders en verbinding van de BD-beweging met politieke en maatschappelijke stromingen.

Het bestuur wil in 2021 ervaring opdoen met diverse vormen van reflectie, om zo te onderzoeken wat een geëigende vorm is voor een Raad van Advies. De ingang voor gesprek wordt vooral gezocht in de toekomstige ontwikkelingen en niet zozeer in gegevens van het verleden. Op basis van de opgedane ervaring, kan later in het jaar een profiel en werkwijze opgesteld worden voor de Raad van Advies. Ook sluiten we niet uit dat er op basis van die ervaring, gewerkt gaat worden met andere vormen van reflectie dan een Raad van Advies. Een raad van Advies is immers een middel voor reflectie en geen doel op zich.

2.5.2 AFSTEMMING MET ANDERE BESTUREN

De BD-beweging kent de laatste twintig jaar een sterke groei en diversificatie. Iedere organisatie bestrijkt een eigen gebied. Met een aantal organisaties zoals Grondbeheer en Demeter werkt de Vereniging intensief samen. Met anderen is er sprake van incidentele ontmoetingen. Gezien de grote opgaven die voor ons liggen, lijkt het van belang om jaarlijks een afstemming te organiseren tussen de besturen van organisaties die werkzaam zijn in de beweging. Vooral om initiatieven zichtbaar te maken. De Vereniging zal daartoe het initiatief nemen.

2.5.3 LEDEN

- Samen met Stichting Demeter een manier vinden om Demeter-licentiehouders ook te laten aansluiten bij de BD-beweging (is nu maar 60%).
- We willen meer contact organiseren met de leden en de beroepsleden in het veld. Om ons oor te luister te leggen, te horen wat er leeft en wat de vragen zijn die in de

vereniging leven. We zullen hier elk kwartaal in de nieuwsbrief aandacht aan besteden.

- Het bestuurswerk wordt gedaan door vrijwilligers en er is er veel werk te verzetten. Het Bestuur streeft dan ook naar uitbreiding. Wellicht is het mogelijk vaker per jaar een digitale vergadering te houden, waardoor het makkelijker kan worden om leden te werven uit het hele land.

2.5.4 DE DUURZAAMHEIDSIMPULS VAN DERK KLEIN BRAMEL.

Voor Derk was het onderzoek van Meino Smit “De duurzaamheid van de Nederlandse Landbouw, 1950-2015-2040” belangrijk. Hij vond, dat de BD-Beweging een voortrekker in duurzaamheid moest zijn, waarbij dit onderzoek als uitgangspunt kon dienen.

In zijn boek heeft Meino beschreven hoe de landbouw zich in de periode van 1950 tot 2015 heeft ontwikkeld. Ook is een scenario voor een duurzame landbouw voor het jaar 2040 gemaakt. In dit scenario is een enorme aanpassing van de landbouw beschreven.

Kenmerkend voor zijn onderzoek is ook dat de indirecte componenten van energiegebruik, landgebruik en arbeid zijn meegenomen in zijn berekeningen. In de officiële statistiek wordt alleen naar de directe componenten gekeken, waardoor een vertekend beeld ontstaat. Door het overlijden van Derk is de geplande, makkelijk leesbare uitgave van het proefschrift er indertijd niet meer gekomen. We willen die impuls nu weer oppakken.